

SPYTOVALI STE SA

Zauhlený. – Je slovo *zauhlený* v poriadku? Vyskytlo sa v texte vo vete *Chrt má zauhlené zadné nohy*.

Neistota redaktorky, ktorá sa obrátila na jazykovú poradňu Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra, pravdepodobne vyplýva z toho, že slovo *zauhlený* v lexikografických príručkách nenašla. No pohľad do textov Slovenského národného korpusu¹ ukázal, že toto prídavné meno sa vyskytuje pomerne často. Najčastejšie práve v súvisi so stavbou tela psov, napr. v spojeniach *dobře zauhlené končatiny*; *dobře zauhlené bedrové kĺby*; *výrazne zauhlený členok*; *silná, dobře zauhlená kostra*; *dostatočne zauhlený hrudník*.

Prídavné meno *zauhlený* je pôvodne prídavné od slovesa *zauhliť*, ktoré patrí medzi slovesá s predponou *za-* vyjadrujúcou význam „dodať istú vlastnosť, urobiť takým, ako označuje základové slovo“, napr. *zatemniť* „urobiť temnejším, temným“, *zahustiť* „urobiť hustejším, hustým“, *zaľudniť* „osídlieť ľuďmi“. Sloveso *zauhliť* je blízke slovesám s významom „urobiť, aby niečo dosiahlo určitý tvar“, napr. *zaobliť* „urobiť obĺym“, *zaokrúhliť* „urobiť okrúhlym“, *zaguľatiť* „urobiť guľatým“. Kým v týchto slovesách je základom prídavné meno (*obĺy, okrúhly, guľatý*), sloveso *zauhliť* súvisí s podstatným menom *uhol* a jeho význam možno definovať „dosiahnuť tvar žiadaného uhla“.

Sloveso *zauhliť* sa používa v stolárstve a príbuzných odboroch, čo dokladajú tieto vety: *Latky si narežeme a zauhlíme tak, aby nám sadli na čistý rozmer*. (urobsisam.zoznam.sk) – *Skompletizované zásuvky treba začerstva zauhliť*. (urobsisam.zoznam.sk) Frekventovanejšie je odvodené prídavné meno *zauhlený*, ktoré okrem opisu stavby tela psov nachádzame v spojeniach *zauhlená dráha pohybu*; *zauhlená lišta*; *športovo zauhlené zadné okno automobilu*; *motýľ s výrazne zauhlenými prednými aj zadnými krídlami*.

Príspevok vznikol v rámci grantu VEGA č. 2/0132/24 Slovenský pravopis a jeho pravidiel v kontexte súčasnej jazykovedy a jazykovej praxe 2.

¹ Doklady sú z korpusu Omnia Slovaca IV Maior Beta (22.01), ktorý vznikol zlúčením korpusových dát v Slovenskom národnom korpuse (SNK prim 9.0) a dát z webových korpusov a slúži potrebám pracovníkov JÚEŠ SAV, v. v. i.

Časté je i slovesné podstatné meno *zauhlenie*. Nachádzame ho v rozličných kontextoch: *Dosiiahnutie ideálnej optickej roviny je predpokladom na presné zauhlenie hrany.* (lyziarska.skola.sk) – *Flakón čistých línií a presných zauhlení vyjadruje absolútnu eleganciu.* (fann.sk) – *Všimnite si zauhlenie panvy koňa.* (s-uctou-ku-konom.blogspot.com) – *Dĺžka a zauhlenie kostí umožňuje voľný a priestranný krok i klus.* (psickar.sk)

Pri skúmaní adjektíva *zauhlený*, ktorého odvodzovacím základom, ako sme už spomenuli, je podstatné meno *uhol*, sme okrem slovesa *zauhliť* a podstatného mena *zauhlenie* našli doklad na nedokonavé sloveso *zauhlovať* a slovesné podstatné meno *zauhľovanie*: *Predvedenie koňa v pokoji s cieľom posúdiť jeho jednotlivé časti tela a zauhľovanie.* – (sustavapovolani.sk) *Cirkulárku som mal, k tomu stôl s vodiacou drážkou na zauhľovanie.* (audioweb.cz)

V korpusových textoch sa však podstatne viac vyskytuje slovesné podstatné meno *zauhľovanie* a prídavné meno *zauhľovací*, v ktorých je mäkké *ľ*. Jeho odvodzovacím základom je látkové podstatné meno *uhlie* (počítateľné substantívum *uhol*), resp. adjektíva *uholný*, *uhľový*: *Vykládka uhlia patrí k dôležitým činnostiam vonkajšieho systému zauhľovania elektrárni Vojany.* (seas.sk) – *Pokračujú práce na zauhľovaní kotolne.* (uss.sk) *Najštandardnejším zariadením na zdvíhanie a vyprázdňovanie vozíkov do tendrov rušňov boli zauhľovacie výťahy.* (mdc.sk) – *V zauhľovacom zariadení veľkého depa sa denne vydávalo takmer tisíc ton uhlia.* (mdc.sk) – *V medzivojnovom období tu nainštalovali nový zauhľovací žeriav.* (archiv.station.zoznam.sk)

Výrazy *zauhľovanie*, *zauhľovací* sú deriváty dokonavého slovesa *zauhľovať*, ktoré zachytáva starší Slovník slovenského jazyka (5. zv., 1965) ako odborný výraz vo význame „doplňovať zásoby uhlia v rušňoch“. Výklad významu odráža staršiu reáliu, keď vlaky fungovali na parný pohon zabezpečený spaľovaním uhlia. V slovníku je aj prídavné meno *zauhľovací* „služiaci, určený na zauhľovanie“ s kvalifikátorom technický termín a s príkladom *zauhľovacie zariadenie*. Dopravný slovník (Petrovský, 1983) uvádza pri termíne *zauhľovacie zariadenie* definíciu „súhrn strojov a zariadení služiaci na dopravu uhlia zo skládky alebo priamo z bane, prípadne z vozňov alebo lodí do kotolne“. Slovník železničnej prepravy (Petrovský, 1969) zaznamenáva termín *zauhľovací železničný žeriav* s výkladom významu „druh skládkového žeriava na vykladanie uhlia z vozňov do skládok a na prisun uhlia do kotolní alebo na

vyzbrojovanie parných rušňov uhlím“. Z nových slovníkov registruje sloveso *zauhľovať* Ortograficko-gramatický slovník slovenčiny.

Na záver konštatujeme: Prídavné meno *zauhľený*, na ktoré sa pýtala redaktorka, je jazykovo v poriadku. Je odvodené od slovesa *zauhľiť* s významom „vytvárať do uhla“. Ojedinele sa používa nedokonavé sloveso *zauhľovať* a slovesné podstatné meno *zauhľovanie*. V slovnej zásobe slovenčiny máme i nedokonavé sloveso *zauhľovať* „zásobovať uhlím (kotolňu ap.)“, od ktorého je odvodené slovesné podstatné meno *zauhľovanie* a prídavné meno *zauhľovací*. Sloveso *zauhľovať* nemá nedokonavý pendant *zauhľiť*.

Silvia Duchková
Jazykovedný ústav L. Štúra SAV, v. v. i.

Výraz *panko*. – Telefonujúca do jazykovej poradne sa pri zostavovaní jedálneho lístka reštaurácie nevedela rozhodnúť, aké poradie slov má zvoliť v pomenovaní strúhanky. Je správne *vyprážený rezeň z mangalice v strúhankke panko* alebo *v panko strúhankke*?

Slovo *panko* patrí v slovenskej slovnej zásobe medzi pomerne nové pomenovania, známym sa stalo vďaka v súčasnosti veľmi obľúbenej ázijskej gastronómii. Podľa viacerých internetových stránok ide o špeciálny druh strúhanky, ktorý sa nazýva aj *japonská strúhanka*. Sú to hrubé pozdĺžne vložky z bezkôrkového bieleho chleba pečeného originálnou technológiou. Na rozdiel od klasickej strúhanky má hrubšiu štruktúru, ktorá vďaka vzduchovým bublinkám v ceste absorbuje počas vyprážania menej oleja. Dnes ju už nájdeme nielen na pultoch špecializovaných ázijských obchodov, ale aj v bežných potravinách.

Výraz *panko* je prevzatý z japončiny. Spracoval sa len v elektronickom Japonsko-slovenskom študijnom slovníku dostupnom na <https://slovniky.lingea.sk/japonsko-slovensky> so slovenským ekvivalentom *strúhanka*. Prostredníctvom korpusu textov Omnia Slovaca IV Maior Beta (23.01)¹ a in-

Príspevok vznikol v rámci grantu VEGA č. 2/0132/24 Slovenský pravopis a jeho pravidlá v kontexte súčasnej jazykovedy a jazykovej praxe 2.

¹ Korpus Omnia Slovaca IV Maior Beta (22.01) vznikol zlúčením korpusových dát v Slovenskom národnom korpuse (SNK prim 9.0) a dát z webových korpusov a slúži potrebám pracovníkov JÚEŠ SAV, v. v. i. [cit. 17. 3. 2025].